

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

EGON FUNCH

TO GLOSTRUPKUNSTNERE

JUST ANDERSEN
OG
JØRGEN WINDFELD-SCHMIDT

HISTORISK SELSKAB FOR GLOSTRUP, BRØNDBY,
ALBERTSLUND OG VALLENSBÆK

EGON FUNCH

TO GLOSTRUPKUNSTNERE

JUST ANDERSEN
OG
JØRGEN WINDFELD-SCHMIDT

UDGIVET AF
HISTORISK SELSKAB FOR GLOSTRUP, BRØNDBY,
ALBERTSLUND OG VALLENSBÆK

Glostrup 1990

Udgivet med velvillig støtte fra Glostrup kommune
ISBN 87-88547-04-3
Trykt hos Forstædernes Bogtrykkeri — tlf. 42 96 14 84
Oplag 800 eksemplarer

På omslaget: Sandstensrelief af Jørgen Windfeld-Schmidt og tinlysestage af Just Andersen.

Indhold

Optakt på Nørrebro	5
Just Andersen	9
Jørgen Windfeld-Schmidt	29
Personregister	48

Sakramentskirken på Nørrebrogade, set fra Fælledvej.

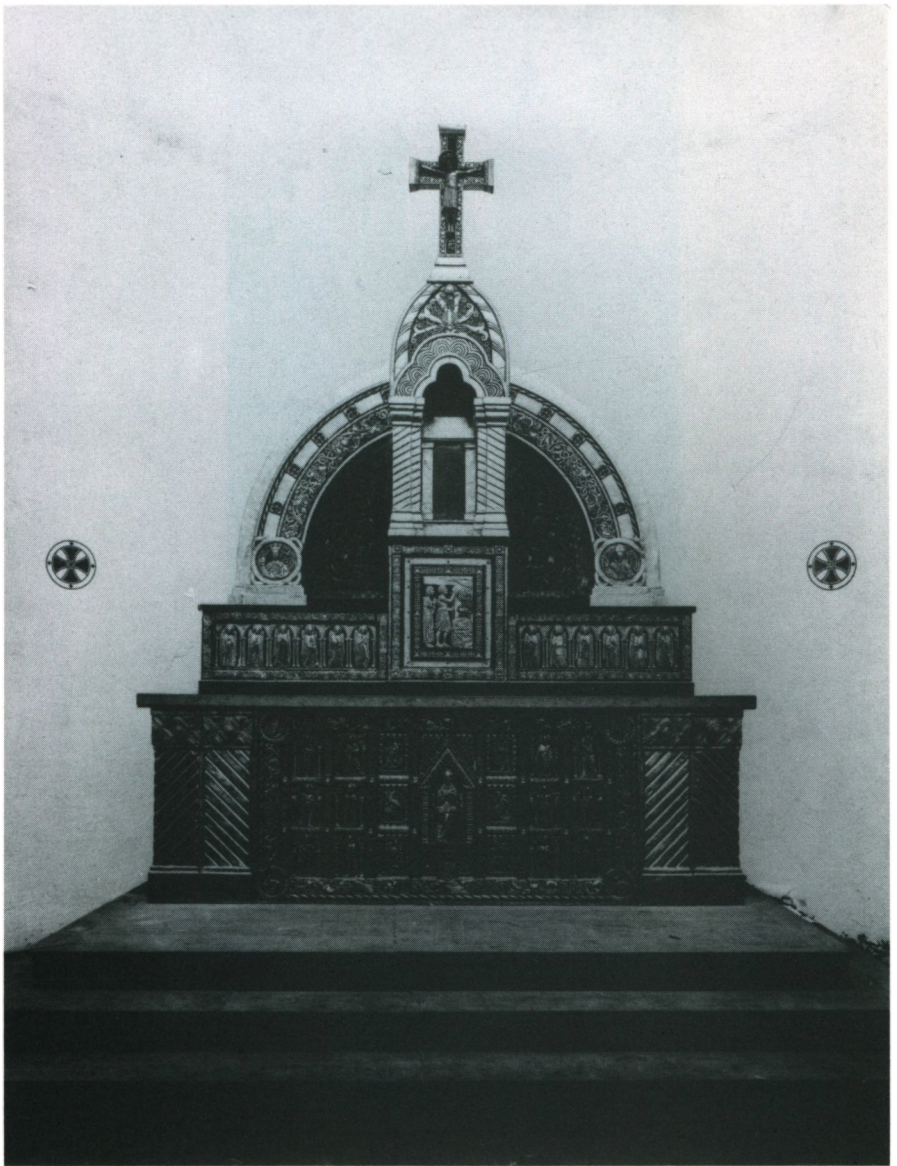
Optakt på Nørrebro

På en regnvejrsdag sidst i december er der halvmørkt i kirken, selv om tre store ovenlysvinduer gør deres bedste for at sprede lys. Foran prædikestolen kan man beundre kirkens maleriske julekrybbe, hvis farverige figurer flankeres af grantræer og julestjerner.

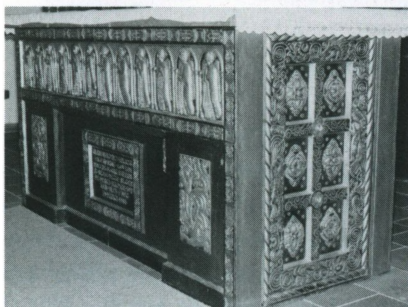
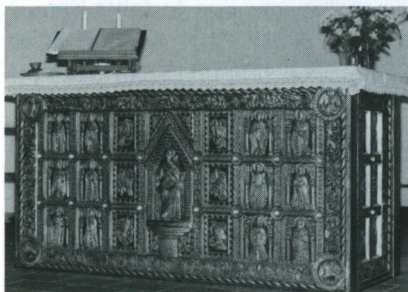
Vi befinder os i Sakramentskirken på Nørrebrogade 27, en katolsk kirke, der i årene 1915-17 blev opført efter tegning af den hollandske arkitekt Jan Stuyt.

Den smalle facade med to kobbertækte tårne er sammenbygget med de tilstødende ejendomme, så kirken diskret glider ind i gadebilledet. Langt mere dominerende virker Sct. Johannes Kirke, som man kan se for enden af Fælledvej – den første kirke, der blev bygget uden for voldene.

Sakramentskirkens sparsomt udstyrede indre byder ikke på trestjernede seværdigheder. Turister er givetvis sjældne.

Just Andersens pompøse højalter i Sakramentskirken blev indviet sammen med den nyopførte kirke den 9. juli 1917. Det var et fornemt kunstværk, hvis enkeltdelen nu desværre er splittet ad.

Øverst: Sakramentskirkens korparti. På billedet ses t. v. Windfeld-Schmidts døbefont, i midten alterbordet og t. h. prædikestolen med påsømmede kobberplader fra altret. I væggen t. h. ses det indmurede tabernakel (alterskab).

De to små billeder t. v. viser alterbordets for- og bagside. På bagsiden er alterfragmenter fastgjort med blå søm. Billedet t. h. viser altrets rundbue anbragt i venstre sideskib.

Og dog: et par kunstværker er værd at se. Midt i koret findes et særpræget alterbord, udført i drevet kobber under en frithængende Kristusfigur, og til venstre for altret står en præsentabel døbefont af klæbersten – en skiferart, der navnlig på Grønland og i Norge anvendes til brugs- og kunstgenstande.

Altret er udført af Just Andersen, døbefonten af Jørgen Windfeld-Schmidt. I denne upåagtede kirke, hvor trafikstøjen fra Nørrebrogade svagt fornemmes, møder vi altså de to kunstnere, denne bog handler om.

Desværre har man i Sakramentskirken ikke vist megen pietet over for deres arbejder. Altret virker fattigt i dag, men oprindeligt var det helt anderledes pompøst. Som de gyldne altre, det var en efterkommer af, var det forsynet med en imponerende opsats med en reliefpydet rundbue, men nu er det helt splittet ad. Tilbage er kun selve alterbordet, på hvis bagside man – med blå søm! – har fastgjort nogle af kobberpladerne, bl. a. med fremstilling af de tolv apostle. Rundbuen er anbragt i et sideskib, tabernaklet indmuret i korvæggen, nogle kobberplader er anvendt til beklædning af prædikestolen osv. Et betydeligt stykke dansk kunsthåndværk er ødelagt. Trist at se!

Også Windfeld-Schmidts værker er blevet behandlet uden skånsel. Vel er døbefonten bevaret, men tre vægmalerier med Ansgar, Den fortabte Søn og Den gode Hyrde er borthugget eller overmalet. En dekorativ skulptur af en engel med et barn, ligeledes af Windfeld-Schmidt, er dog bibeholdt uden for kirkens sideindgang.

Just Andersen og Jørgen Windfeld-Schmidt var begge født i midten af 1880'erne, de var begge billedhuggere og i øvrigt uhyre alsidige. De slog sig begge ned i Glostrup, Windfeld-Schmidt i henved en menneskealder, Just Andersen i sine sidste syv leveår. Formentlig har de kendt hinanden, men de kom ikke sammen. Vel var der mange lighedspunkter mellem dem, men det er muligt, at forskellighederne har været større.

Kilder:

R. Broby-Johansen: Vandringer gennem det nye København. 1963.

Johan Johnsen: Sakramentskirken i København 1917 – 9. Juli – 1942. 1942.

På dette billede, der anvendtes som julehilsen i 1941, har Just Andersen tegnet sig selv i armene på sin barnepige. I baggrunden ses Godhavns inspektørbolig, hvor han var født, og kirken, hvor han var døbt.

Just Andersen

De gyldne altre fra 1100-tallet indtager en fremtrædende plads i vor kunsthistorie. De små sognekirker i Lisbjerg, Sahl og andetsteds i Jylland gjorde et ærligt forsøg på at efterligne de alterbeklædninger af guld og sølv, der efter sigende skulle findes sydpå, men de figurrige relieffer på alterbordets forside og den smukt ornamenterede rundbue omkring et Kristusbillede kom herhjemme kun til at bestå af kobberplader med brunfernis og forgyldning. Imponerende var resultatet alligevel. En storladet billedbibel. De jyske bønder må have gjort store øjne.

Det alter, Just Andersen 800 år senere udførte i Sakramentskirken, er blevet karakteriseret som en moderne fantasi over middelalderens gyldne altre. Det

er typisk for Just Andersen, at han lod sig inspirere af ukendte mestre fra en fjern fortid. Museumsgængerer blandt vore kunsthåndværkere er han blevet kaldt. Metalkunst fra alle tider og lande interesserede ham dybt.

»Jeg lærer af Forfædrene, af Etnografien,« skrev han en gang, »fordyber mig i Naturen og søger at forstaa og optage baade Naturens og Kulturens Mangfoldighed. Jeg søger at bygge paa vor gamle nordiske Kultur; dermed mener jeg ikke Dragestilen, men den enkle »funktionalistiske« Tid, hvor Øksen baade var smuk og skrap til at kløve Fjendens Hoved.«

Nørrebro-altret indtager imidlertid en særstilling i hans produktion. Det var ikke sådanne større arbejder, der skulle slå hans navn fast. Grundtanken i hans virke blev ønsket om at bringe mindre kunstgenstande af høj kvalitet ud til meget vide kredse.

I denne stræben fik han al tænkelig succes og blev en mester på området.

Grønlandsk ouverture

Fra Disko, den største af øerne ved den grønlandske kyst, kan man året rundt iagttage svømmende isbjerge, men sommeren er ret mild. I juli måned kan temperaturen snige sig helt op på over 17 grader celsius, så et barn, der fødes deroppe midt om sommeren, kommer ikke til verden under særlig barske forhold.

Og det var netop i juli, at Just Andersen så dagens lys. Det skete den 13. juli 1884 i inspektørboligen i Godhavn på Disko-øens sydkyst. Der har været en anelse midnatssol i dagene omkring hans fødsel.

Ude på reden lå der et orlogsskib og saluterede, og det er sandsynligt, at de rungende skud har fremskyndet veerne.

Forældrene var inspektør Niels Alfred Andersen og hustru Martha Elisabeth Ingeborg Carlsen. Faderen havde lidt irsk blod i årerne, moderen var af samisk herkomst. Begge forældre var kunstinteresserede, faderen var selv aktiv på området.

Hvis man er en smule overtroisk og har en livlig fantasi, kan det risle en koldt ned ad ryggen ved tanken om, at fødslen måske blev overværet af en mandsperson, som ikke var inviteret. Det spøgede nemlig i inspektørboligen. Endnu i vore dage påstås det, at den foregående inspektør, Sophus Krarup Smith, går igen i den bygning, hvor han i levende live havde sin gerning fra 1867 til sin død i 1882.

Overtro var der i øvrigt nok af på stedet. Da fødslen var lykkeligt overstået, var familiens grønlandske barnepige så ellevild af glæde, at hun med vilje slugte en sprællevende angmagssat (en lille laksefisk). Det var en magisk handling, der skulle sikre den nyfødte et lykkeligt og succesfyldt liv. I dåben

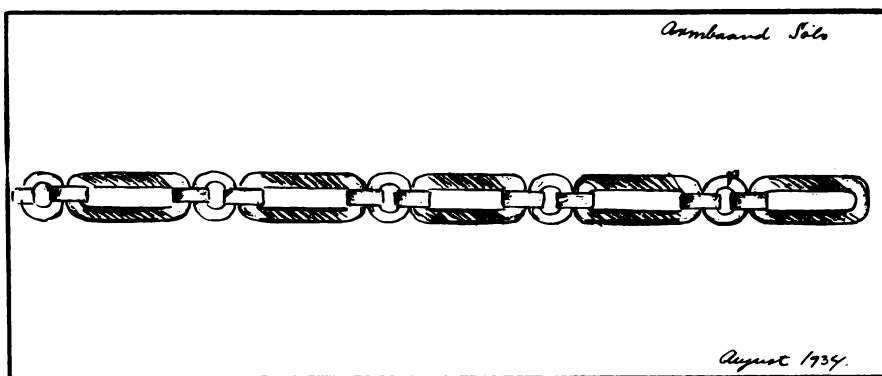
Interiør fra værkstedet på Gammel Kongevej i 1928. Just Andersen er i færd med at underkaste en bronzevase et kritisk eftersyn. Efterhånden fik han ca. 150 medarbejdere.

fik han navnet Ib Just Andersen, men senere foretrak han at udelade det første af navnene.

Faderen var året i forvejen blevet ansat som inspektør og skifteforvalter for Nordgrønland, en stor stilling, der må have givet familien betydelig anseelse og senere gav faderen titel af virkelig justitsråd.

»Enhver, der har boet i Grønland, ved, hvordan Landets voldsomme Natur betager Sindet,« skrev Just Andersen senere. »Jeg levede Barndommen til mit 10ende Aar i dette Land og modtog Indtryk, der stadig lever i min Erindring, og som har haft stor Betydning for min senere Udvikling.«

Hans sjældne evner som tegner gjorde sig gældende allerede i drengeårene, og motiver var der nok af: hav og fjelde, sæler og isbjørne, skibe og mennesker. Ikke mindst gav lange togter med konebåd langs kysten ham rig lejlighed til at trylle med blyanten. Hvalfangerbåde og kendte polarforskere gæstede Godhavn og bragte bud fra den store verden. De redskaber, grønlanderne tilvirkede, imponerede ham ved deres hensigtsmæssighed og inspirerede senere hans kunst. Befolkningens religiøsitet, primitiv som den var, gjorde indtryk på den følsomme dreng.

Som eksempel på, hvor omhyggelig Just Andersen var med sine forarbejder, vises her arbejdstegningen til et sølvarmbånd. 8 × 18,5 cm.

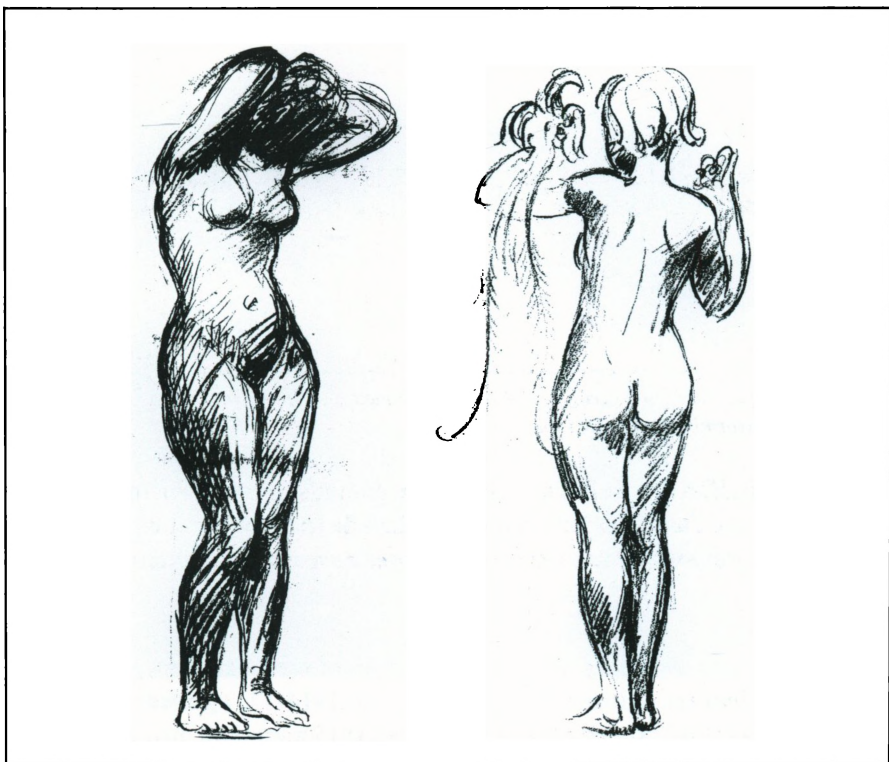
Med den indfødte befolkning talte han grønlandsk, medens man i hjemmet naturligvis talte dansk. Sammenstødet mellem de to sprog resulterede i en lille talefejl, som vel kun de færreste bemærkede, men som fulgte ham livet igennem.

Guld og sølv

Det var imidlertid ikke på de arktiske breddegrader, at Just Andersen skulle høste sine laurbær. Familien drog tilbage til Danmark, hvor han fik sin skolegang på Sorø Akademi uden at befinde sig overvældende godt blandt kammeraterne. Der var sprogvanskeligheder, og han følte sig ensom.

Faderen døde i 1900, og så blev det nødvendigt for den unge Just, der havde syv søskende, at finde noget at bestille. Selv om han allerede i drengeårene havde drømt om at blive maler, var det som billedhugger, han først forsøgte sig, idet han i tre år stod i lære som dekorationsbilledhugger hos H. C. C. Lamberg-Petersen. Snart efter greb han imidlertid penslen og frekventerede en male- og tegneskole, som blev drevet af malerbrødrene Gustav og Sofus Vermehren, og som forberedte til Kunstakademiet. I november 1910 blev han optaget på akademiets malerskole, som han dog forlod allerede ved semesterets udgang, og i 1912 var han elev på Skolen for dansk Kunsthåndværk. I vinteren 1920/21 gik han på akademiets billedhuggerskole. Nogen længerevarende uddannelse havde han ikke tålmodighed til. Fra første færd gjorde hans selvstændighedstrang sig gældende, og han havde vanskeligt ved at slå sig til ro. Hele tiden skulle der ske noget.

I 1915 etablerede han et værksted for guld- og sølvarbejder under de mest primitive forhold i en lille privatlejlighed, men de ting, der udgik fra dette

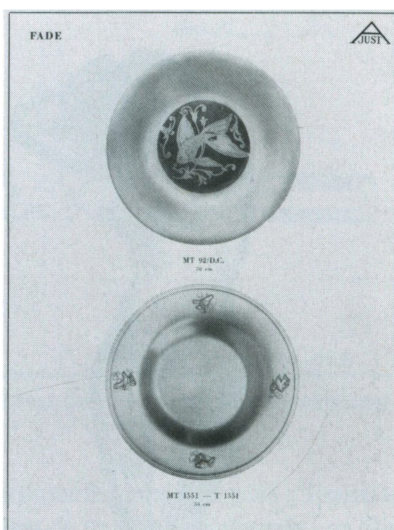
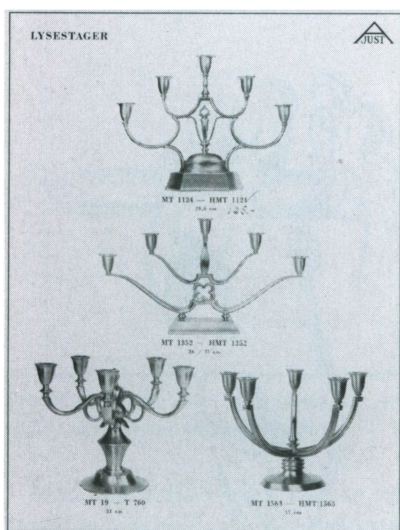

Just Andersen udførte mange tusinde tegninger, dels meget omhyggeligt udarbejdede, dels løst henkastede skitser som disse to modelstudier.

værksted, var behændigt udførte og vakte – ikke mindst for guldsmykkernes vedkommende – opmærksomhed om hans navn. Det hørte til hans tidligste triumfer, at museumsdirektør Emil Hannover nærmest demonstrativt købte adskillige af hans smykker til Kunstindustrimuseet – noget af et ridderslag for en ung, fremadstræbende kunstner.

At kunstinteresserede kredse anerkendte hans virke, var imidlertid ikke ensbetydende med, at han kunne leve af, hvad han solgte. Antagelig måtte han de første år stort set klare sig med den indtægt, han havde af sin første større bestilling: altret i Sakramentskirken.

Dette alter var en gave til den nyopførte Nørrebrokirke fra den i 1914 afdøde kunsthåndværker Mogens Ballin, der i 1899 havde grundlagt et værksted for håndmedede metalarbejder, og som i sine sidste leveår stod Just Andersen nær. Mogens Ballin var konverteret til katolicismen i 1893 og havde siden 1907 dyrket teologiske studier og været en respekteret leder af den katolske højskole i København. Hans kunstneriske virtuositet blev en inspirationskilde

Et par sider fra et af de kataloger, der udsendtes af Just Andersen A/S (dette fra 1935).

for både Just Andersen og den senere så berømte sølvsmed Georg Jensen (de to var perlevenner). Altret blev udført i årene 1914-17, og medens arbejdet stod på, indgik Just Andersen den 5. oktober 1915 ægteskab med Alba Matilde Lykke, der var uddannet som ciselør hos Ballin. Ægteparret var fælles om at løse den store opgave, assisteret af to kvindelige lærlinge. Ikke mindre end 400 drevne kobberplader skulle frembringes. Efterhånden som altrets enkelte dele blev færdige, blev de udstillet på Charlottenborg, hvor Just Andersen første gang havde udstillet i 1911.

I 1914 og senere kunne hans værker beundres på Kunstnernes Efterårsudstilling, og fra da af vakte hans arbejder opmærksomhed på flere verdensudstillinger og talrige andre udstillinger både herhjemme og i udlandet.

I 1917 drog han ud på sin første studierejse, der gik til Tyskland og Norditalien. Adskillige af hans senere rejser gik til Berlin, og i 1929-30 nåede han helt til Sicilien.

Blandt hans tidligste udmærkelser var Bernhard Hirschsprungs legat, som han modtog i 1920.

I 1919 etablerede Boghallen (Alfred G. Hassing) en kunstafdeling med eneforhandling af Just Andersens produkter, og ægteparret fik nu råd til at leje et rigtigt værksted på Australiensvej. I 1922 flyttede virksomheden til større lokaler på Gammel Kongevej, hvor antallet af medarbejdere efterhånden kom op på ca. 150.

Kaffe- og testel i tin.

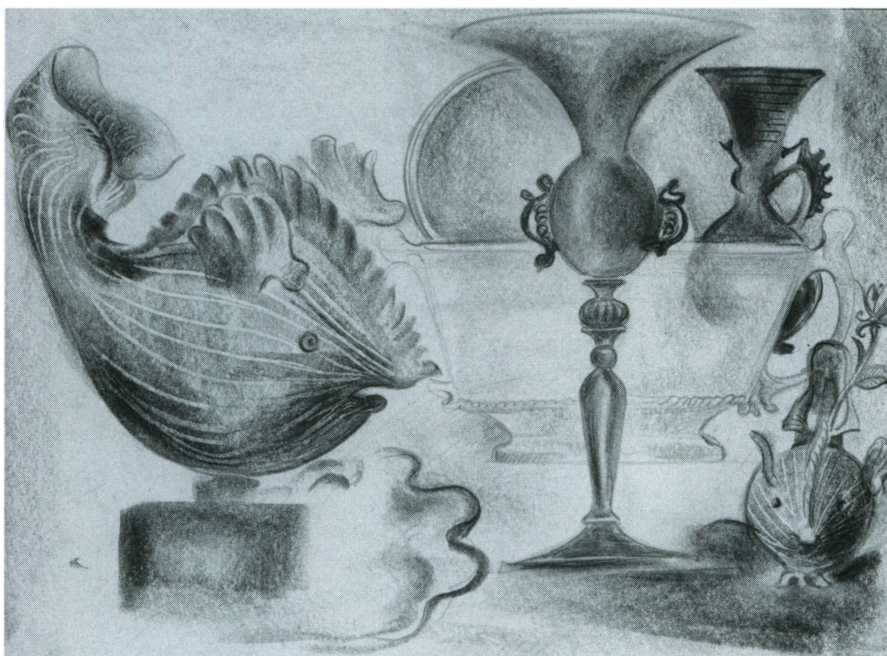
Skønvirkestilen (tysk: Jugendstil, fransk: art nouveau) sang på sidste vers, da Just Andersen trådte frem som kunstner, men en stor del af hans produktion er typisk for skønvirkeperiodens slutfase.

Tinnets renæssance

Tidligt modnedes Just Andersens planer for fremtiden. Hans livsopgave skulle være at skabe kunst, ikke for de få, men for de mange. Den industrielle produktion, der foresvævede ham, kom til at omfatte flere forskellige metaller med tin og bronze på førstepladsen.

Som nævnt var det i starten fortrinsvis guld og sølv, han arbejdede med, men under første verdenskrig blev det efterhånden vanskeligt at skaffe sølv nok, hvilket førte til, at han fik øjnene op for de muligheder, der lå i tinnen. Selv om der gennem tiderne var blevet fremstillet utallige brugsgenstande af tin, var dette metal dengang ikke særlig estimeret. Det var ikke fint nok.

Just Andersen gav tinnen en renæssance, der bragte det til ære og værdighed. I mange unge hjem blev det en modesag at have Just Andersen-tinkunst stående.

En frodig fantasi præger Just Andersens tegninger. Dette stilleben med kunstgenstande, han måske drømte om at frembringe, er bare herligt. Kridttegning. 19 × 26,5 cm.

Det borgerskab, der udgjorde det juridiske grundlag for Just Andersens kunstindustrielle produktion, løste han den 16. oktober 1918, den dato, der senere blev betragtet som virksomhedens fødselsdag.

Tin er jo langt billigere end sølv, men Just Andersen viste, at det er lige så velegnet til fornem kunstnerisk bearbejdelse. Ved formgivningen fulgte han i princippet de processer, som Georg Jensen og Johan Rohde havde anvist i deres sølvarbejder, men alt, hvad han rørte ved, gav han et personligt præg, som vandt bifald hos den kyndige.

Hurtigt nåede Just Andersens tinkunst også frem til nabolandene, hvor den appellerede til et stort publikum, men i Sverige har en kritisk røst rejst sig mod kvaliteten af disse tidlige arbejder. I 1940 skrev den kendte kunsthistoriker Åke Stavenow: »Helt säkert finns det många svenskar, som med en rysning minnas de ljusstakar, cigarettskrin og askkoppar i s.k. handhamrat tenn, som under 1920-talets början översvämmade landet. Det var Just-tennet, som då var den stående hedersgåvan eller lysningspresenten, och som behöll sin obegräpliga popularitet ända till det svenska tennet vid decenniets mitt började sitt segertåg med Estrid Eriksson i spetsen.« Den svenske skribent roser dog man-

*Skål og kande i tin.
Højde hhv. 15,5 og 22 cm.*

ge af Just Andersens senere arbejder i høje toner, ikke mindst hans brugs- og prydenstande i sølv.

I Norge havde virksomheden fået fodfæste i 1920 ved at deltage i en stor udstilling i Oslo. Hensigten var at søge en forhandler af tinkunst i Norge, men en henvendelse til det kendte juvelfirma David Andersen blev kun mødt med en hovedrysten. Tinnets troede man ikke på. Men da man havde set, hvordan publikum nærmest stormede den danske stand, afgav firmaet uden tøven en ordre på det dengang betydelige beløb 10.000 kr.

Virksomhedens produktion kom ikke til verden uden kampe og bekymringer. Bestandigt befandt Just Andersen sig i konflikt mellem sine utallige ideer og de skræmte, de rent praktiske forhold satte for deres virkeliggørelse.

Bronze og disko

Også med bronzen havde han succes. På udstillingen »Europäisches Kunstgewerbe« i Museet for Kunsthåndværk i Leipzig (Grassimuseum) viste han i 1927 en række fornemme bronzearbejder, og i de følgende år skabte han en omfattende produktion af bronzer: vaser, skåle og bægre, ofte i ret store former. Med sikker hånd forstod han at patinere overfladen, så man fik indtrykket af at stå over for genstande af ærværdig ælde.

På mange af disse bronzer boltrede livlige småfigurer sig, fremstillet i den eksklusive cire perdue-teknik, dvs. støbt ved hjælp af en modelleret voksfigur, som går til grunde under processen.

T. v.: Buste af Christian X, fremstillet i anledning af dennes 25 års regeringsjubilæum 1937. Disko. Herover: Bonbonniere af bronze. Figurerne udført i cire perdue-teknikken. O. 1928.

Indvendig var bronzerne ofte lueforgyldte, og slog man på dem, hørte man en melodisk klang, som om man kimedede med en klokke i en miniaturekirke.

Det siger sig selv, at disse bronzer kostede penge, og i sin stræben efter at nå ud til det bredest mulige publikum søgte Just Andersen derfor at finde et bronzelignende metal i lavere prisklasse. Løsningen blev en bly-antimonlegering, han selv opfandt og opkaldte efter sin fødeø Disko. Mange af tinmodellerne blev derefter også fremstillet i diskometallet, således at der blev tale om en dobbeltproduktion.

Også ved disse diskoprodukter satte den tidligere citerede svenske kunstkritiker Åke Stavenow et spørgsmålstejn. Han kommenterede den prisbillige produktion med ordene: »Tanken var ju förträfflig, synd bara att dessa skulpturer på et betänkligt sätt tangerade banaliteten og därmed gjorde hela aktionen rätt så missriktad.«

Publikum mente noget andet. Uanset hvilket materiale Just Andersen arbejdede i, var afsætningen glimrende.

Også som grafiker var Just Andersen fremragende. På det grafiske blad kunne fantasien få frit spillerum. Hvordan de himmelske hærskarer så ud, har han ikke været i tvivl om. Litografi. 23,5 x 25,5 cm.

Umættelig produktionstrang

Hans produktionstrang kendte efterhånden ingen grænser. I 1927 knyttede han forbindelse med Guldsmeds Aktiebolaget i Stockholm, og dette initiativ viste sig særdeles frugtbart. Til det svenske firma tegnede han en række modeller, og det nære samarbejde bevirkede, at han kom til at deltage i en maskinel produktion af betydeligt omfang, men arbejdet med maskinerne stillede

Der var ingen ende på Just Andersens opfindsomhed. Hans personlige univers befolkedes af mennesker, dyr og fantasiskikkelser i charmerende mangfoldighed. Disse figurer er af kunststen.

helt andre krav end håndarbejdet. Det krævede stadige forsøg at indstille sig på de nye vilkår og også økonomiske ofre fra det svenske firmas side. Vigtigst var dog den gensidige vilje til at overvinde vanskelighederne, og den var i rigt mål til stede.

I 1929 stiftede han – med 50% kapital fra det stockholmske firma – et aktieselskab, der bar hans eget navn og i 1930 fik salgslokaler på Amagertorv. Selskabets økonomiske ledelse lå i hænderne på hustruen Alba, hvis administrative begavelse og praktiske greb om tingene var eminent.

En omfattende udstilling på Kunstindustrimuseet i 1930 gjorde status over hans manddomsgerning og gav et indtryk af hans næsten utrolige alsidighed, der gennem årene også havde markeret sig i form af malerier, litografier, billedhuggerarbejder, bl. a. enkelte buster, utallige studietegninger og f. eks. også noget så usædvanligt som udskårne bjælkeknægte til Strandmøllekroen. Elfenben arbejdede han også med, og i de unge år drog han af og til ud på landet for at modellere stuklofter på herregårde. Han var en tusindkunstner af rang.

De ting, der udgik fra hans værksted, blev nogle af dansk kunstindustris førende eksportartikler. Han blev kendt i mange lande, og det skortede ikke på udmærkelser, bl. a. hæderspriser i Rio de Janeiro, Paris og Barcelona. På flere udenlandske museer, såsom Metropolitan Museum of Art i New York, Nationalmuseet i Stockholm og Grassimuseum i Leipzig, opnåede han at blive re-

Just Andersen i sit hjem i Glostrup i 1941.

Bispestav af forgyldt sølv med indlagt bjergkrystal. Relieffet skåret i elfenben af Jean Gauguin. 1914.

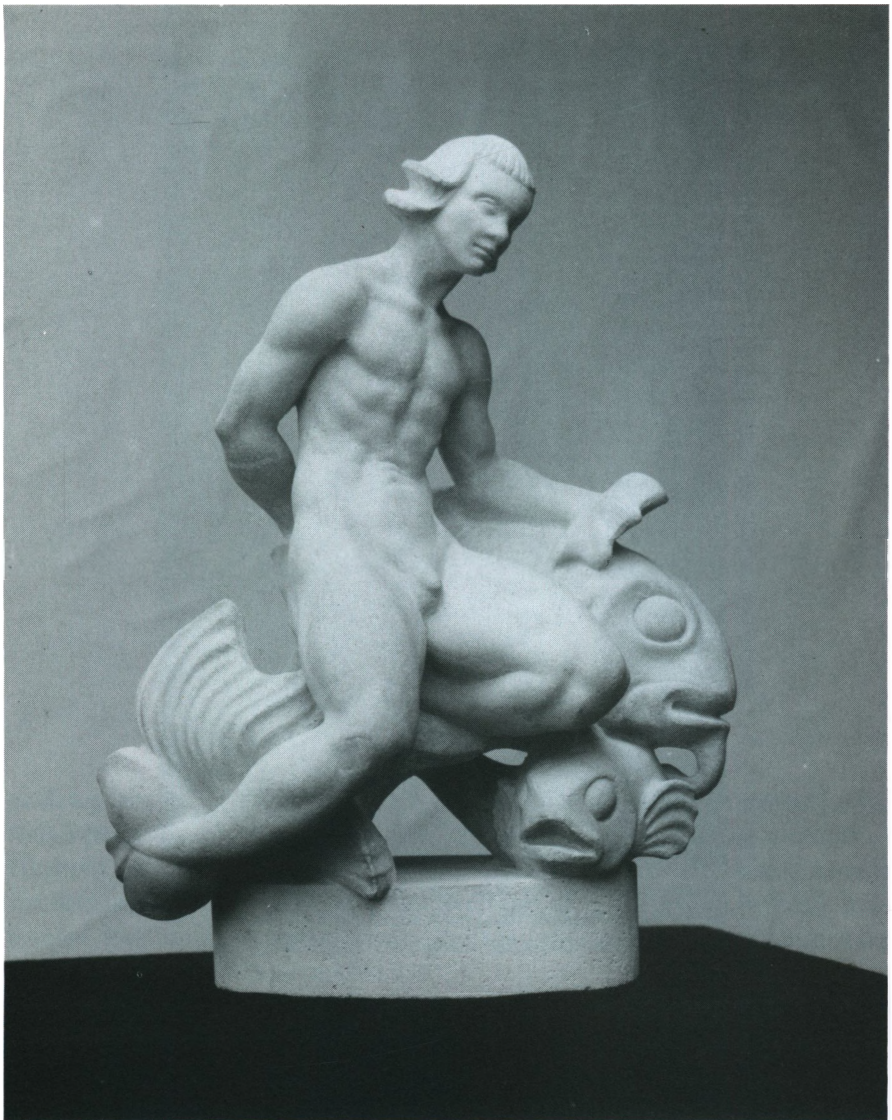
Forstudie til litografi med Adam og Eva i Edens Have. Kridttegning. 21 x 28 cm.

præsenteret, ligesom vort hjemlige Kunstindustrimuseum i årenes løb sikrede sig karakteristiske arbejder.

Som et yderligere eksempel på, hvor vidt han spændte, kan nævnes, at han til den romersk-katolske kirke i Danmark skabte en bispestav af sølv, prydet med et af Jean Gauguin udskåret elfenbensrelief.

Virksomhedens formidable succes kunne forlede os til at antage, at Just Andersen levede som den store velhaver. Det er rigtigt, at pengene strømmede ind, men det store overskud blev praktisk talt fuldtud investeret i udvidelser og realiseringen af nye ideer. Personligt levede han beskedent. Han var i øvrigt vejetar, så den store overdådighed prægede ikke middagsbordet.

Under den store krise i begyndelsen af 1930'erne søgte Just Andersen at skabe et samarbejde mellem unge kunstnere og arbejdsløse håndværkere. Overskuddet ved salget af enkelte produkter skænkede han til dette formål, og han var ivrigt engageret i bestyrelsen for et par foreninger, der navnlig virkede for etablering af en slags kollektiver for arbejdsløse selvbyggere, dels ved Esrum sø og dels i Maaløv.

Ikke for ingenting var Just Andersen vokset op til akkompagnement af bølgeslaget fra Atlanten. Han elskede havet med dets rige dyreliv og gådefulde fabelvæsener. Her er et af dem. Gipsmodel.

Anden verdenskrig betød et alvorligt slag for Just Andersens virksomhed. Forbindelsen med andre lande blev afbrudt, og mangel på materialer, restriktioner og forbud lammede stort set produktionen, der måtte indskrænkes til nogle få artikler af disk og kunststen.

Havde Just Andersen ikke valgt at blive kunsthåndværker, kunne han utvivlsomt have skabt sig en strålende karriere som tegner. Her ses litografiet »Mod lyset«. 35 × 52 cm. 1932.

Borger i Glostrup

I september 1936 flyttede Just Andersen, der i mange år havde boet i Gentofte, til Glostrup. Her byggede han på Poppelvej 3 en dejlig villa, som han døbte »Solhuset«. Medens han ventede på, at villaen skulle blive færdig, boede han først på Elmevej 11 og derefter på Hasselvej 1. I villaen flyttede han ind den 1. december 1937.

Baggrunden for, at kunstneren slog sig ned i Glostrup, var, at han var blevet grebet af spiritismen, og ved et spiritistmøde havde han truffet den nydeli-

*Her har Just Andersen tegnet sin anden hustru.
10,5 × 13,5 cm. 1936.*

ge dame, der skulle blive hans anden hustru: Esther Njelsine Jakobine Lund, født Petersen, med hvem han den 17. maj 1938 indgik borgerligt ægteskab i Glostrup. Uanset skilsmissen fra Alba Andersen vedblev denne dog at lede virksomheden, der i øvrigt i 1972 blev overtaget af A. Michelsen A/S kgl. hofjuveler. Det var hans anden hustru, der tog initiativet til, at det netop blev Glostrup, ægteparret tog ophold i.

Der flød nogle dråber bohemeblod i Just Andersens årer, men mødte man ham i hjemmet på Poppelvej, var bohemenaturen et helt tilbagelagt stadium. Han fremtrådte som den stabile og adstadige borger, der kunne sole sig i byens beundring. Sin adresse opgav han ikke som Poppelvej 3 – nej, breve til ham ønskedes adresseret: Solvangen, Glostrup. Og Solvangen var betegnelsen for hele kvarteret. Postbudet skulle nok finde ham!

Den villa, han havde bygget, var smuk og velindrettet, og haven var en blomstrende oase, som folk fra fjerne lande besøgte og beundrede. Da Glostrup kommune i 1948 (altså efter hans død) indspillede sin første byfilm, bragtes et indslag fra denne have, hvor ikke mindst skulpturen »The Missing Link« faldt i øjnene.

Når Just Andersen var i sit fabulerende lune, kunne han – til privat brug – fremtrylle en humoristisk situation som denne. Bemærk nisserne! Blyantstegning. 10,5 × 13,5 cm. 1936.

Selv om han ikke nåede at bo i Glostrup i nogen længere årrække, blev han hurtigt akklimatiseret, og alle kendte ham. Nogle måneder før hans død havde Statsradiofonien en udsendelse om Glostrup (»En By bliver voksen«). Det var naturligt, at netop Just Andersen blev interviewet som et bysbarn, der havde vundet internationalt ry. Med varme ord bedyrede han, hvor godt han befandt sig i byen.

Da Glostrup kommune sidst i 1930'erne skulle have et byvåben, indsendte han et par særprægede forslag. De opfyldte ikke de strenge heraldiske krav og kunne derfor ikke anvendes, men de viser, i hvor høj grad han interesserede sig for livet i den by, han var kommet til at sætte så stor pris på.

Lige fra barndommen havde Just Andersen holdt en vis distance til andre mennesker. »Ensomhedsfølelsen fandt Fodfæste og har ikke siden ladet sig fortrænge,« skrev Svend Rindholt i 1941. »Stilfærdig og indadvendt har Just Andersen bestandig levet og virket.« Af mennesker, der kendte ham nøje, omtales han dog også som humorfyldt og optimistisk – og undertiden ligefrem snakkesalig.

Et motiv fra Just Andersens have på Poppelvej i Glostrup, den såkaldte »Klostergang«.

Sigurd Schultz karakteriserede ham som »et meget levende Menneske, et ildfuldt Temperament, altid glødende og ivrigt optaget af en eller anden Idé, en Mand, der aldrig var syg eller kunde tænkes i Ro.«

Syg blev han dog til sidst, og ro fandt han. Efter længere tids håbløs sygdom døde han i Glostrup den 11. december 1943, kun 59 år gammel. Den smukke bronzeurne, hvori hans aske blev lagt, blev opstillet i en indviet niche i havemuren på Poppelvej – i den såkaldte »Klostergang«. Mod haven var nichen lukket med et jerngitter.

Hans enke døde den 28. september 1973, og ægtefællernes urner er nu nedsat på kirkegården i Råby (i nærheden af Randers Fjord), hvor Esther Just Andersens søn af første ægteskab, Benny Lund, værner om gravstedet. Selv havde Just Andersen ingen børn.

Den lille laksefisk, som barnepigen slugte, var ikke blevet ofret forgæves. Selv om Just Andersen ikke blev nogen gammel mand, havde hans liv været rigt på succes og arbejdsglæde. Magien havde virket.

Kilder:

G. C. Andrup m. fl. (red.): Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing. 1921.

Berlingske Tidende 21/4 og 13/7 1933 (om Foreningen »Giv Ungdommen Arbejde« og Selskabet til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden i Danmark).

Just Andersen og hustrus gravsted på Råby Kirkegård.

Kaj Borchsenius: Danske Sølvsmede – Just Andersen og hans Arbejder (i *Nyt Tidsskrift for Kunstindustri* 1935).

Vibeke Bruun m.fl. (red.): Dansk kunsthåndværkerleksikon, bind 1. 1979.

Henning Bröchner: Just Andersen og hans Tinarbejder (i *Skønvirke* 1924).

Dansk biografisk leksikon, bind 1. 1979.

Egon Funch: Gulduglen og liljerne. Historien bag Glostrup kommunes våben. 1978.

Gelstedts Kunstner-Leksikon. 1942.

Keld Hansen: Grønlandsbilleder. 1976.

Kraks Blaa Bog. 1942.

Matthias Peschcke Køedt: Just Andersen, Kunsthaandværker, Billedhugger, Maler (i *Samleren* januar 1931).

Poul Nørlund: Gyldne Altre. 1926.

Ivan Munk Olsen: Just Andersen og hans nye Arbejder (i *Samleren* april 1928).

Politiken 18/12 1943 (nekrolog).

Reklametryksager udgivet af Just Andersen A/S.

Svend Rindholt: Just Andersen, Manden og Værket (i *Samleren* december 1941).

Sigurd Schultz: Anset Kunstindustri-Virksomhed juberer (i *Nationaltidende* 16/10 1943).

Sigurd Schultz: Kunsthaandværkeren Just Andersen død (i *Nationaltidende* 18/12 1943).

Soransk Samfund (udg.): Soraner-biografier 1901-1960. 1970.

Åke Stavenow: Dansk silver (i *Form, Svenska Slöjdföreningens Tidsskrift* 1940).

Aage Sølv: Just Andersen. Billedhuggeren, Metalarbejderen og Guldsmeden (i *Skønvirke* 1918).

Weilbachs Kunstnerleksikon, bind 1 (i biografien af Just Andersen findes yderligere litteraturhenvisninger). 1947.

Oplysninger fra **Benny Lund, Bent Petersen og Ejvind Tofte**.

Biskop Fuglsang-Damgaard indvier vejkorset i Glostrup i påsken 1942.

Jørgen Windfeld-Schmidt

I middelalderen var det almindeligt at rejse krucifikser og helgenbilleder langs vejene, ofte på steder, hvor særlige begivenheder havde udspillet sig. Befolkningen satte en ære i at vedligeholde disse religiøse skulpturer, men efter reformationen forsvandt de fleste af dem, og i dag er det et særsyn at se et krucifiks i landskabet.

Ved Glostrup Kirke findes der dog et, der ganske vist indtager en tilbagetrukken stilling, halvskjult mellem nogle træer.

Mange forbigående opfatter utvivlsomt dette egetræskrucifiks som et levn fra fortiden, et minde om middelalderens fromhedsliv.

Således forholder det sig imidlertid ikke. Krucifikset er moderne.

Det er udført af Jørgen Windfeld-Schmidt og blev rejst i 1942.

Denne elegante violinist er den 21-årige Jørgen Windfeld-Schmidt. Han var medlem af et lille ensemble, der under ledelse af hans fætter Emil Reesen underholdt på pænere konditorier o.l.

Malersvend med ambitioner

Jørgen Windfeld-Schmidt blev født i Sct. Johannes sogn på Nørrebro den 18. maj 1885 som søn af sadelmager og dekoratør Jørgen Frederik Windfeld-Schmidt og hustru Kathrine Reesen. Allerede som barn elskede han at tegne og modellere, og det var åbenlyst, at hans evner på disse områder lå langt over gennemsnittet. Han kom i malerlære og frekventerede i årene 1899-1903 Teknisk Skole, men det stod hele tiden klart, at et job som malersvend ikke i længden ville tilfredsstille hans skabertrang. I årene 1904-06 finder vi ham på studierejser til Berlin og München – det var kunstneren i ham, der krævede viden og udfoldelsesmuligheder.

Efter hjemkomsten fra Tyskland blev han den 27. november 1906 gift med Elisabeth Magdalene Hansine Vilhelmine Rygaard, der var født den 7. juli 1887 i Aarhus.

Der skulle gå adskillige år, inden offentligheden hørte noget om den talentfulde håndværker. Sit daglige udkomme fik han ved at svinge malerpenslen, men i sin fritid dyrkede han sine kunstneriske interesser. Han drømte om et liv som professionel billedkunstner.

Til hans mange talenter hørte en fin musikalitet, der tidligt gjorde ham til en habil violinist. I sine unge dage tjente han en ekstraskilling som medlem af et lille ensemble, der under ledelse af hans fætter, den senere komponist og kapelmester Emil Reesen, underholdt gæsterne på så fornemme steder som det af F. A. Otto i 1826 grundlagte konditori på Amagertorv (hvis indehaver senere hed Steen). Her kunne borgerskabets damer foruden kaffen, kagerne og musikken nyde synet af den elegante, kjoleklædte violinist med det diminutive overskæg.

Dette lille relief af Christian X var Windfeld-Schmidts debut som kunstner.

Der rider en konge

Tilfældet ville, at han, der dengang boede i Holte, i sommeren 1914 var beskæftiget i København og kørte til og fra arbejde på motorcykel. Næsten hver morgen mødte han kong Christian X på dennes daglige ridetur, og kongens karakteristiske profil fristede ham til at forsøge at skabe et relief af monarken, nærmest for sin fornøjelses skyld. Resultatet blev to små, ovale relieffer

Digteren Johannes Jørgensen modelleres af Windfeld-Schmidt i 1921.

med kongen i generalsuniform, det ene med gardernes bjørneskindshue, det andet med ubedækket hoved. Kyndige folk, der så reliefferne, fandt dem udmærkede og bevægede den unge, endnu noget tøvende kunstner til at forelægge dem for kabinetssekretær Anthonius Krieger, der nikkede anerkendende. Kort efter fik Windfeld-Schmidt officiel tilladelse til at bringe reliefferne i handelen. De blev fremstillet af firmaet H. C. Brix & Søn i bronze og kallipasta (gips gennemtrukket med stearin). Engang i marts 1915 blev kunstneren modtaget i audiens af kongen, som han overrakte bronzeeksemplarer af reliefferne, og som udtalte sig rosende om udførelsen.

Året efter skænkede kunstneren en lidt ændret udgave af det ene kongerelief til en landsindsamling til flyvevåbenet, hvis eksistens dengang i vid udstrækning afhang af bidrag fra private – et forhold, der i dag må virke besynderligt (i årene 1912-17 indsamledes henimod en halv million kroner, og det var mange penge på den tid). Windfeld-Schmidts kunstværk blev fremstillet i 100 eksemplarer og solgt for 5 kr. pr. stk. Det blev omtalt i pressen den 19. oktober 1916, og allerede næste formiddag var det udsolgt.

Til sit familiegravsted på Vestre Kirkegård lod direktør Helge Jacobsen, Ny Carlsberg Glyptotek, i 1923/24 Windfeld-Schmidt udføre denne sarkofag i oldkirkelig stil. Den er hugget i fransk kalksten.

Mange bestillinger

I disse år begyndte notiser om den unge kunstners virke at dukke op i bladene. Det var fortrinsvis portrætter, han fik bestillinger på. Så tidligt som i 1916 synes hans ry så småt at være nået uden for landets grænser; for den 25. marts 1916 meddelte hovedstadspressen, at den berømte svenske anatomiprofessor Ivar Broman fra Lund blev modelleret af Windfeld-Schmidt.

I en årrække delte han atelier med den seks år ældre billedhugger Thomas Hansen, først på det gamle jernbaneterræn i København, senere på Svanemo-segårdsvej på Frederiksberg.

I december 1919 udstillede han bronzestatuetter i B.T.-Centralen. Særlig blev der lagt mærke til et bordflag, som blev hejst af en ung sønderjysk bronze pige, et aktuelt motiv nu da genforeningen nærmede sig.

Hurtigt blev Windfeld-Schmidt en meget benyttet kunstner, når det gjaldt udførelsen af gravmonumenter, ikke mindst portrætmedaljoner til sådanne. Som et eksempel blandt mange kan nævnes et monument over landstingsmand, overretssagfører Poul Rasmussen på Vestre Kirkegård.

Windfeld-Schmidt var døbt i Folkekirken, men konverterede omkring 1918 til katolicismen, og herefter gjorde katolske kredse i høj grad brug af hans ev-

T.v.: Windfeld-Schmidt ved den i 1925 udførte gravsten over biskop von Euch. T.h.: Udkast fra 1924 til et mindesmærke i Søndermarken over danske udvandrere. Monumentet kom ikke til udførelse, idet opgaven blev overdraget Anders Bundgaard, men Windfeld-Schmidt fik et honorar fra amerikansk side.

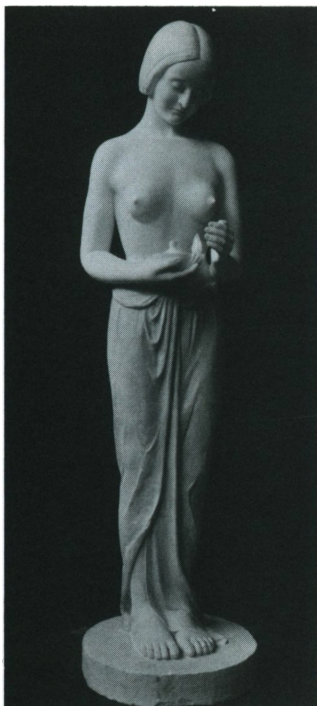
ner. En kendt dansk digter, der ligeledes var gået over til den romersk-katolske tro, blev modelleret af Windfeld-Schmidt i 1921. Det var ingen ringere end den fine lyriker Johannes Jørgensen, senere æresborger i både Assisi og Svendborg og kendt i mange lande for sine helgenbiografier. Den gipsbuste, der blev det foreløbige resultat, blev udstillet både på Charlottenborg og i Svendborg. Senere blev den hugget i sandsten.

På Vestre Kirkegårds katolske afdeling satte Windfeld-Schmidt sit præg ved udførelsen af monumentale gravmæler. Selv var han særlig tilfreds med en stor gravsten i ølandsk kalksten over den i 1922 afdøde biskop Johannes von Euch, om hvem der på stenen står, at han genrejste den katolske kirke i Danmark.

En kendt katolik, der til en vis grad var mæcen for Windfeld-Schmidt, var den kunstelskende direktør Helge Jacobsen, søn af brygger Carl Jacobsen og i mange år direktør for Ny Carlsberg Glyptotek og formand for Ny Carlsberg-fondet. Til sin familiegrav på Vestre Kirkegård lod han i 1923/24 Windfeld-Schmidt udføre en prægtig sarkofag i oldkirkelig stil.

Udskåret alterrelief med Josef og Jesusbarnet. Opsat i Sct. Laurentii Kirke i Roskilde i 1940.

T.v.: En af de »kloge jomfruer«. Herover: Springvandsfigur i kunststen ved en gartnerudstilling i Forum 1931.

Illustreret Familie-Journal bragte i 1927/28 to farvegenivelser af malerier af Windfeld-Schmidt.

Det var også Helge Jacobsen, der hos Windfeld-Schmidt bestilte en forgyldt træstatue af Jesuiterordenens stifter, Ignatius af Loyola, til opstilling i Jesu Hjertes Kirke i Stenogade.

Til en lang række andre katolske kirker og institutioner landet over udførte Windfeld-Schmidt større eller mindre arbejder. Vi kan nævne de katolske kirker i Holbæk, Kalundborg, Næstved, Roskilde, Rønne og Svendborg, Sct. Knuds Skole i Stenogade i København, Trørød Kapel, Sct. Joseph-Søstrenes Kapel i Odense og Sct. Maria Hospital i Roskilde. Hans værker i Sakramentskirken på Nørrebro er allerede omtalt i indledningen.

Da der i 1932 skulle opføres en katolsk kirke (Sct. Pauls) på Køgevej i Taastrup, fik han travlt. Der var tale om en trækirke, som skulle flyttes fra Aldersrøkvarteret i København, men den kunne naturligvis ikke stilles op uden videre. Windfeld-Schmidt måtte udarbejde bygningstegninger til myndighederne og nytægne tårnet, ligesom praktisk talt hele den ydre og indre udsmykning, herunder de fjorten korsvejstationer, skyldes ham.

I 1940 skulle et fornemt udskåret alterrelief af Josef med Jesusbarnet bringes fra atelieret i Glostrup til Sct. Laurentii Kirke i Roskilde (hvortil han tidligere havde udført orgelfacaden). Kunstværket blev af sønnerne Anton og Knud transporteret den lange vej på en trehjulet budcykel, der var lejet til lej-

Windfeld-Schmidts hus på Mellemvej 4 i Glostrup, fotograferet i 1928.

ligheden for 50 øre i timen. Trods et par punkteringer undervejs nåede man frem, uden at den dyrebare last havde taget skade.

Et meget stort publikum fik Windfeld-Schmidt i tale, da Illustreret Familie-Journal med få måneders mellemrum bragte to helsidesbilleder med farvegen-givelser af hans malerier »Rødtjørn og Jasminer« og »Et Glas med Syrener«. Bladene udkom henholdsvis den 7. december 1927 og 2. maj 1928.

En omtale af hele Windfeld-Schmidts omfangsrige produktion ville fuld-stændig sprænge rammerne for nærværende fremstilling. Billederne viser imidlertid en række ikke omtalte værker.

Livet i Glostrup

Omkring 1920 flyttede Windfeld-Schmidt til Glostrup, hvor han for godt 2.000 kr. købte et idyllisk hus på Mellemvej 4. Huset, som han senere udvide-de, var oprindelig hvidt, men han malede det rødt og malede vinduerne blå. Det så ganske hyggeligt ud. Huset er forlængst nedrevet til fordel for opførelsen af »Kvickly«s bygning ved Hovedvejen (hvor huset lå, er der nu parke-ringsplads).

I det atelier, han havde indrettet i ejendommen, afholdt han undertiden ud-stillinger, der gav interesserede lejlighed til at betræde det lokale, hvor så mange værker havde set dagens lys. Atelieret var i sig selv en seværdighed. »Ora et labora« stod der under et krucifiks – »bed og arbejd!« Der var nok at se på: buster og statuetter, dyreskulpturer, store og små malerier med por-

Windfeld-Schmidt i sit atelier i 1928. Ude på gulvet ses lermodellen til den træstatue af Ignatius af Loyola, der samme år blev opstillet i Jesu Hjertes Kirke i Stenosgade.

trætter, blomster, landskaber, religiøse motiver osv. Den besøgende fik et indtryk af stor flid og skaberglæde.

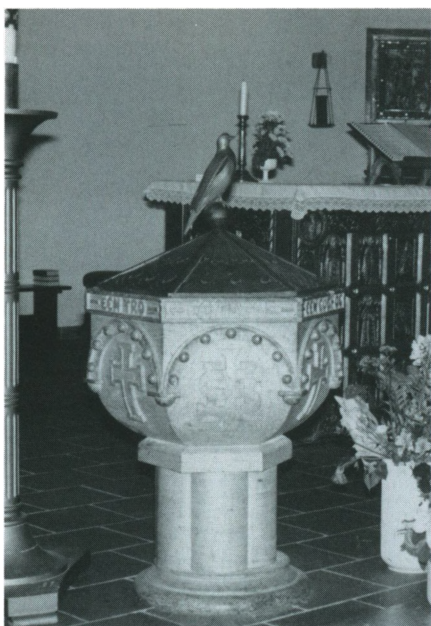
Der var liv på Mellemvej i Windfeld-Schmidts dage. Familien kan uden overdrivelse betegnes som børnerig, idet der var seks sønner og otte døtre. Af sønnerne er der grund til at nævne Erland (1910-1976), der gik i faderens fodspor og under navnet Erland Windfeldt blev en anerkendt billedhugger i Tyskland.

En kunstners økonomiske forhold kan efter sagens natur være noget svingende, og Windfeld-Schmidt oplevede perioder, hvor indtægterne flød rigeligt, men også tider, hvor det var vanskeligt at tjene til dagen og vejen.

Faste indtægter havde han ikke med undtagelse af, at han i en årrække havde et lille job som tegnelærer ved Katolsk Centralskole.

Sjældent var alle børnene hjemme samtidig, idet nogle af dem gik på kostskole, hvis friplads kunne opnås. Andre gik i katolsk privatskole, hvis økonomien var fin, men var der pengemangel, blev de overflyttet til den stedlige kommuneskole.

I erkendelse af, at fede år hurtigt kan afløses af magre, var Windfeld-Schmidt en sparsommelig mand; der var jo mange munde at mætte. Han røg lang pibe, men det var så nogenlunde den eneste luksus, han tillod sig. Jo, for resten: om søndagen flottede han sig med en Gammel Carlsberg og tre Golfceutter, som børnene om lørdagen var sendt til købmanden efter. Ved festlige lejligheder – således ved ægteparrets sølvbryllup i 1931 – flød vinen ikke i strømme.

Døbefonten i Sakramentskirken og en værneengel, der er opstillet uden for kirkens sideindgang.

Over for børnene – sine egne og andres – indskærpede han ved passende lejligheder, at frådseri er af det onde. Blev der uddelt chokolade, kunne man høre hans belærende røst: »Husk, børn, at et *lille* stykke smager lige så godt som et *stort!*«

Windfeld-Schmidt var korrekt til fingerspidserne. Skulle han til et arrangement om formiddagen, var han altid i jaket, og foregik der noget om aftenen – f. eks. i Katolsk Klub, hvor han i seksten år var præsident og senere æresmedlem – bar han kjole og hvidt med stor værdighed. Det lå ikke for ham at drikke dus. Selv til nære venner, som han spillede skak med, sagde han »De«. På denne baggrund forbavser det ikke at høre, at børnene konsekvent tiltalte forældrene i tredje person.

Windfeld-Schmidt var veltilfreds med sin lod i tilværelsen. Over for andre mennesker var han positiv og i nogle tilfælde lidt for godtroende, hvilket kunne give ham økonomisk tab. Men også tilskikkelser af denne art måtte – med en vending, han ofte benyttede – »være Vorherres vilje«. Han lagde ikke skjul på sit religiøse sind.

I kvarteret omkring Mellemvej var de omboende aldrig i tvivl om, hvornår familien Windfeld-Schmidt gik til bords. Når det var spisetid, blev der slået på en stor gongong. Og så kom børneflokkens myldrende!

T.v.: Mindetavlen over dyrlæge J. J. Schmidt. Opsat på Landbohøjskolen 1928. T.h.: Windfeld-Schmidt ved lermodellen til professor A. W. Mørkebergs buste. Opsat på Landbohøjskolen 1936.

Kendte dyrlæger

Blandt Windfeld-Schmidts mange monumenter kan der være grund til at nævne en ærestavle på Landbohøjskolen over Kolding-dyrlægen, dr. Jørgen J. Schmidt, der blev verdensberømt for sin metode til bekæmpelse af kælvningsfeber hos kvæget. For sin indsats modtog han talrige æresbevisninger fra hele verden, og monumentet på Landbohøjskolen blev bekostet af amerikanske dyrlæger.

Monumentet består af en meget stor sandstensplade, i hvis midte der findes en niche med en bronzebuste af J. J. Schmidt. Over nichen er udpændt en bronzeguirlande.

Ved indvielsen, der fandt sted den 3. juli 1928, talte bl.a. den dansk-amerikanske dyrlæge Hans Jensen, der udtalte, at man i Amerika tidligere mistede op til 90% af de angrebne køer, medens dødeligheden nu takket være J. J. Schmidt var ganske ringe. På grund af det enorme kvæghold derovre stod amerikanerne i ganske særlig taknemmelighedsgæld til den danske dyrlæge.

Vi bliver ved Landbohøjskolen lidt endnu. Nogle læsere af Roskilde Avis spillede sikkert øjnene op den 9. december 1935, da de læste følgende notits:

Frontrelief i sandsten. Prinsesse Margrethes Feriehem i Trørød. 1935.

T.v.: Pave Pius XI. Denne buste benyttes ved mange katolske møder i pavens tid. T.h.: Maleri af biskop J. Brems. Olie. 1931.

»Danmarks Dyr læger vil paa Landbohøjskolen rejse en Statue af afdøde Billedhugger Windfeld-Schmidt.«

Et par dage efter dementerede bladet. Windfeld-Schmidt var ikke spor afdød, men befandt sig i bedste velgående, hvilket fremgik af et foto af den lyslevende kunstner i færd med at lægge sidste hånd på lermodellen til en buste af professor A. W. Mørkeberg. Det var denne kendte dyrlæge, hvis minde skulle hædres på Landbohøjskolen. Monumentet, der består af en høj sokkel med en bronzebuste i overnaturlig størrelse, blev afsløret den 1. maj 1936.

Glostrupperne på Den Fri

Selv om Windfeld-Schmidt vel fortrinsvis virkede som billedhugger, befandt han sig også fortræffeligt foran staffeliet, hvor han med årene udviklede sig til en duelig portrætmaler. Således udførte han i 1931 et maleri af den katolske kirkes overhoved i Danmark, biskop J. Brems – et maleri, der sendtes til op-hængning i biskoppens fødeby i Belgien.

Den 5. maj 1939 havde Windfeld-Schmidt fernisering på en separatudstilling i Den Frie Udstillings bygning på Østerbro – en udstilling, hvis tyngdepunkt var en omfangsrig samling portrætmalerier. Nu skulle det vise sig, hvorledes hovedstadspressen bedømte hans penselstrøg.

Hæderspladsen indtoges af et stort maleri af prins Harald, der sammen med prinsesse Helena aflagde besøg på udstillingen den 17. maj. Prinsens portræt flankeredes af billeder af lensgreve J. Holstein-Ledreborg og lensgrevinden. Blandt de portrætterede bemærkede man ikke mindst redaktør Franz von Jensen, der bl.a. skrev den dejlige roman »Katja«.

Adgangen til udstillingen var gratis, og det må formodes, at en hel del glostrupperne har valfartet til Østerbro for at beskue det imponerende opbud af lokale notabiliteter, der prydede væggene. »Gaa selv derind,« hed det i Glostrup Bladet, »giv Dem god tid, saa ser De, hvor mange smukke og interessante Medborgere vi har i det lille Glostrup.«

Hvem var så disse »smukke og interessante« glostrupperne, der i et par uger var hængt op sammen med kongehuset og adelen? Ja, det var folk som direktør Enrique Fischer, Dansk-engelsk Lakrits Fabrik (der var kunstnerens fætter), stationsforstander H. C. Andersen, sognerådsformand Vald. Hansen, fængselsinspektør Henrik Klüwer, manufakturhandler Johan A. Knudsen, danselærerinde Lis Kofoed, forretningsfører Chr. Larsen, Glostrup Sygekasse, handeleggartner Mads Larsen, skorstensfejermester Henry Lund, sognepræst C. Nedermark, bankdirektør Rud. Thomsen, Forstædernes Bank, overlærer Ernst Winther og andre.

T.v.: En drømmende havfrue. 19 cm høj. Herover: Et glimt fra Windfeld-Schmidts separatudstilling på Den Fri 1939.

Og hvordan var så Københavnerpressens reaktion? Lidt behersket, må man vist sige. I Nationaltidende skrev kunsthistorikeren Else Kai Sass, at kunstneren »anbringer næsten alle sine Modeller – værdige, kjoleklædte Herrer med fine Skjortebryster og Ordener, Embedsmænd i Uniform og nydelige Damer – i en rød Armstol og maler dem saa af. Der er vist ingen Tvivl om, at Portrætterne ligner, og at Personerne hver for sig er udmærket karakteriserede, men de sidder allesammen lidt stift og højtideligt i deres fine Skrud.« Billedet »Stokroser« vandt dog anmelderens bifald, ligesom et par springvandsudkast blev rost.

Berlingske Tidendes kunstanmelder havde ingen anerkendende ord om portrætterne, men udtalte sig mere positivt om de udstillede landskabsbilleder, navnlig »Vintersol paa Kirkegaard«. Og anmeldelsen sluttede: »Men de mindre Skulpturer og navnlig de smaa keramiske Arbejder, man finder paa Udstillingen, viser, at han har nok saa megen Sans for Formen som for Farven.«

Krucifikser

Med årene udviklede Windfeld-Schmidt sig til ekspert i udførelsen af krucifikser i forskellige materialer. Til den katolske kirke i Kalundborg udførte han således et krucifiks i imiteret sten og til Vojens Kirke et udskåret egetræskrucifiks.

Imponerende virker et 4,5 meter højt krucifiks, som han i 1929 udførte til den katolske del af Sundby Kirkegård – et vartegn i de dødes have. Selve korset er udført i bornholmsk granit og Kristusfiguren i bronze. Korset knejser på en stensat kopi af en hedensk gravhøj for på denne måde at symbolisere kristendommens sejr over hedenskabet.

Et par hundrede mennesker overværede indvielsestidspunktet, der fandt sted søndag den 3. november 1929. Sognepræst Fr. Klar fra den katolske Sct. Annæ Kirke holdt indvielsestalen med udgangspunkt i de ord, der kan læses på soklen: »Ved hans Saar er I blevne lægte.«

Som billedskærer ydede Windfeld-Schmidt gode ting, og egetræ var et materiale, han gerne arbejdede i.

Egetræskrucifikset foran Glostrup Kirke indviedes efter højmessens langfredag 1942, medens solen skinnede på den nyfaldne påskesne. Biskop H. Fuglsang-Damgaard holdt indvielsestalen, hvorefter provst C. Nedermark også sagde nogle ord.

»Den Tanke, der ligger bag Vejkorsets Rejsning, er saa smuk, at man forstaar, hvordan den har fundet Genklang rundt om i Landet,« skrev Nationaltidende. »Der ligger i Indvielsen af hvert nyt Krucifiks et Ønske og et Haab om at paavirke ogsaa *den* Vejfarende, som maaske ellers ikke har noget stærkt personligt Forhold til Kristendommen.«

Indvielsen blev fulgt af et efterspil, som vi nu kan trække på smilebåndet ad, men som næppe morede Windfeld-Schmidt synderligt. Provst C. Nedermark, der gerne samarbejdede med kunstneren, havde for at vise sin påskønnelse af fint udført arbejde inviteret ham til middag i provstegården på indvielsesdagen. Der var disket op med en lækker engelsk bøf, og alt tegnede til en festlig og hyggelig middag. Men ak – det var jo langfredag, og provsten havde glemt at tage i betragtning, at netop denne dag er en af de strengeste faste- og abstinensdage, hvor en troende katolik absolut ikke spiser kød.

Man kan let forestille sig, hvorledes måltidet forløb. Windfeld-Schmidt måtte nøjes med at sende et vemodigt blik til de duftende bøffer. På sin tallerken måtte han indskrænke sig til at anbringe sovs og kartofler – og måske et par tomater, eller hvad der ellers fandtes på bordet. Det har været en aften, ingen af de tilstedeværende glemte.

Et andet egetræskrucifiks udførte Windfeld-Schmidt til opstilling ved Strø Kirke i Nordsjælland. Også det blev indviet i 1942.

Windfeld-Schmidts snefigur uden for købmand Gunsts butik i 1921.

Sneskulpturer

Hvor hurtigt og behændigt Windfeld-Schmidt kunne arbejde, fik han adskillige gange lejlighed til at demonstrere ved udførelse af en række sneskulpturer i velgørende øjemed.

Det var købmand Carl Gunst, hvis forretning lå på hjørnet af Nyvej og Stationsvej, og hvis motto var: »Carl Gunst sælger alt«, der fik ideen, som Windfeld-Schmidt beredvilligt gik ind på. I 1921 rejste han ud for Gunsts butik den første snefigur, der blev efterfulgt af andre. I vinteren 1925/26 smeltede figuren så hurtigt, at der i indsamlingsbøssen kun blev lagt 9,60 kr., som kom nogle af kommunens ældre til gode.

Bedre gik det i vinteren 1928/29, da Windfeld-Schmidt samme sted udførte en sneskulptur af en bedstemoder, der læste op for sit barnebarn. KFUM-spejderne holdt vagt på stedet, og mange forbigående lagde en skærv i bøssen. I alt indkom – dels i bøssen, dels på anden måde – 409,51 kr., der anvendtes til indkøb af brændsel til ældre.

På vore breddegrader er sne et ubestandigt materiale til kunstneriske udfoldelser. I vinteren 1935/36 modellerede Windfeld-Schmidt ved Hovedvejen en statue af H. C. Andersen i færd med at læse eventyr for et barn. Var det eventyret »Snemanden«, kunstneren tænkte på? Tøvejret meldte sig imidlertid og afbrød indsamlingen, før den rigtigt var begyndt. Udbyttet blev kun 4,21 kr., der anvendtes til brændsel til en familie, der var ramt af arbejdsløshed.

Under den finske vinterkrig udførte Windfeld-Schmidt ved Glostrup Bryggeri denne snefigur af en finsk soldat, der holder udkik efter fjenden. Figuren blev omtalt i både dansk og finsk presse. Det indkomne beløb tilfaldt Finlandshjælpen.

I januar 1939 kunne glostrupperne igen glæde sig over en sneskulptur over for præstegården, denne gang en madonnafigur, og året efter præsterede Windfeld-Schmidt noget ganske ekstraordinært på sneskulpturområdet.

Det var under den finske vinterkrig 1939/40. Den finske hærs heroiske modstand mod den russiske overmagt vakte verdens beundring, og herhjemme foretoges indsamling til det nødlidende broderfolk. I januar 1940 udførte Windfeld-Schmidt ved Hovedvejen ud for bryggeriet en snestatue af en finsk soldat, der i knælende stilling med fældet bajonet holdt udkig efter fjenden. I indsamlingsbøssen indkom et anseligt beløb, men igen ødelagde tøvejret figuren, der imidlertid hurtigt blev genrejst. I Folkebladet skrev sognepræst C. Nedermark, at soldaten igen stod rede med »bøssen«. Fotograf Valdemar Jensen, Bartho-Foto, havde fotograferet soldaten og fået fremstillet postkort, der solgtes for 50 øre pr. stk. til fordel for indsamlingen.

Sneskulpturen af den finske soldat vakte opmærksomhed omkring Windfeld-Schmidt. Hovedstadspressen roste initiativet, og Social-Demokraten skrev, at en indsamling næppe kunne foregå på en måde, der bedre symboliserede kampene i de kolde isregioner. I Finland skabte skulpturen sympati for Danmark. De største finske aviser bragte billeder af den, og også i den feltpostavis, der uddeltes ved fronten, kunne man beundre Glostrupkunstnerens værk. Windfeld-Schmidt var pludselig kommet ind på den storpolitiske scene.

De sidste år

Et af Windfeld-Schmidts seneste arbejder var en mindesten over frihedskæmperen Josef Søndergaard, der i indviede kredse var kendt under dæksnavnet »Tom«. Josef Søndergaard blev hårdt såret under sabotagen mod Forum den 24. august 1943. Senere på året måtte han flygte til Sverige, hvorfra han organiserede illegale våben- og flygtningetransporter. »Tom« vendte tilbage til Danmark efter befrielsen i 1945, men døde året efter af en sygdom, der skyldtes hans virksomhed under besættelsen. Mindestenen over storsabotøren blev afsløret på Vestre Kirkegård den 8. april 1946.

Den 20. januar 1942 forlod Windfeld-Schmidt – måske lidt overraskende – Glostrup og flyttede til Holte, hvor han på tvangsauktion havde købt en villa på favorable vilkår. Under hans fravær var huset i Glostrup udlejet til en datter og svigersøn. I 1948 solgte han imidlertid ejendommen i Holte med god fortjeneste og vendte den 23. september tilbage til Glostrup, hvor han slog sig til ro de få år, han havde tilbage.

Han døde den 31. juli 1952 i Glostrup, 67 år gammel. Hustruen overlevede ham og nåede den høje alder af 87 år, inden hun døde den 3. november 1974.

Ægteparret hviler på Glostrup Kirkegård, nær ved det sted, hvor de sammen havde oplevet så mange travle og begivenhedsrige år. Et trækrucifiks er rejst på graven – et karakteristisk værk af den afdøde kunstner.

Kilder:

Erik Horskjær (red.): De danske kirker, bind 1 og 3. 1966-71.

M. Friis Møller: Flyvevåbenet, historie og udvikling. 1966.

Franz Roh: Erland Windfeldt. Itzehoe 1964.

Hans Vollmer (red.): Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler des XX. Jahrhunderts, bind 5. Leipzig 1961. (Biografier af Jørgen Windfeld-Schmidt og Erland Windfeldt).

Weilbachs Kunstnerleksikon, bind 3. 1952.

Oplysninger fra Ejvind Tofte samt Anton Windfeld-Schmidt og hustru.

Talrige udklip i Jørgen Windfeld-Schmidts efterladte scrapbøger.

Personregister

Andersen, Alba Matilde, ciselør 14, 20, 25
Andersen, Esther N. J., fru 25, 27f
Andersen, H. C., digter 45
Andersen, H. C., stationsforstander 42
Andersen, Just, billedhugger 6, 8ff
Andersen, Martha, fru 10
Andersen, Niels A., inspektør 10

Ballin, Mogens, kunsthåndværker 13f
Brems, J., biskop 41f
Broman, Ivar, professor 33
Bundgaard, Anders, billedhugger 34

Carlsen, Martha, se Andersen
Christian X 18, 31f

Eriksson, Estrid, kunsthåndværker 16
von Euch, Johs, biskop 34

Fischer, Enrique, direktør 42
Fuglsang-Damgaard, H., biskop 29, 44

Gauguin, Jean, billedhugger 22
Gunst, Carl, købmand 45

Hannover, Emil, museumsdirektør 13
Hansen, Thomas, billedhugger 33
Hansen, Vald., sognerådsformand 42
Harald, prins 42
Helena, prinsesse 42
Hirschsprung, Bernhard, legatstifter 14
Holstein-Ledreborg, J., lensgreve 42

Jacobsen, Helge, direktør 33f, 36
Jensen, Georg, sølvsmed 14, 16
Jensen, Hans, dyrlæge 40
Jensen, Valdemar, fotograf 46
von Jessen, Franz, redaktør 42
Jørgensen, Johannes, digter 32, 34

Klar, Fr., sognepræst 44
Klüwer, Henrik, fængselsinspektør 42
Knudsen, Johan A., manufakturhandler 42
Koefoed, Lis, danselærerinde 42
Krieger, Anthonius, kabinetssekretær 32

Lamberg-Petersen, H. C. C., billedhugger 12
Larsen, Chr., forretningsfører 42
Larsen, Mads, handelsgartner 42
Loyola, Ignatius af, ordensstifter 36, 38
Lund, Benny, vognmand 27
Lund, Esther N. J., se Andersen
Lund, Henry, skorstensfejermester 42
Lykke, Alba Matilde, se Andersen

Mørkeberg, A. W., professor 40, 42

Nedermark, C., provst 42, 44, 46

Otto, F. A., konditor 31

Pius XI 41

Rasmussen, Poul, overretssagfører 33
Reesen, Emil, kapelmester 30f
Reesen, Kathrine, se Windfeld-Schmidt
Rindholt, Svend, journalist 26
Rohde, Johan, maler 16
Rygaard, Elisabeth M., se Windfeld-Schmidt

Sass, Else Kai, kunsthistoriker 43
Schmidt, Jørgen J., dyrlæge 40
Schultz, Sigurd, museumsdirektør 27
Smith, Sophus Krarup, inspektør 10
Stavenow, Åke, kunsthistoriker 16, 18
Steen, Johs., konditor 31
Søndergaard, Josef, frihedskæmper 47

Thomsen, Rud., bankdirektør 42

Vermehren, Gustav, maler 12
Vermehren, Sofus, maler 12
Windfeld-Schmidt, Anton, ejendomsinspektør 36
Windfeld-Schmidt, Elisabeth M., fru 30, 47
Windfeld-Schmidt, Jørgen Fr., sadelmager 30
Windfeld-Schmidt, Jørgen, billedhugger 7f, 29ff
Windfeld-Schmidt, Kathrine, fru 30
Windfeld-Schmidt, Knud, politiassistent 36
Windfeldt, Erland, billedhugger 38
Winther, Ernst, overlærer 42